

SKUP 2002 – 44

Prosjekt: Kaja
Medarbeidere: Jorunn Stølan
Publikasjon: VG
Publisert: Juli 2002
Medium: Avis
Tema:

KAJA

Av Jorunn Stølan

Hovedsak PUBLISERT i Verdens Gang 3. juli i 2002

KARSTEN – FORHISTORIEN

Det begynte med en med en telefon fra Eigil Pedersen i Mandal. Han sitter i rullestol etter en ulykke, og ville egentlig snakke med meg om funksjonshemmedes situasjon i det norske samfunnet. Han hadde mange gode poenger, men ikke noe jeg umiddelbart kunne lage en artikkel om i VG. Under samtalen kom det fram at han hadde mistet to sønner, mens de ennå var barn. De døde av den arvelige sykdommen adrenoleukodystrofi, som bæres av kvinnene, men rammer guttebarna i slekten.

Dermed tok historien en helt ny vending. Vi snakket sammen i over en time. Pedersen fortalte meg historien om barnebarnet Karsten. Norske leger hadde anbefalt abort da datteren ble gravid med en guttebaby. Men familien greide selv å finne fram til ledende hollandske eksperter, som testet babyen i mors liv. Gutten ble erklært frisk, og kom til verden et par måneder før min samtale med bestefaren.

Slik kom jeg i kontakt med Pedersens datter Nina (Pedersen) Skogseth, og ektemannen Tom. Telefonsamtalen om de funksjonshemmedes kår i Norge endte altså med at jeg laget en historie om Karsten, som kom til verden på tross av norske legers anbefaling.

Historien om Karsten sto på trykk 11. desember i 1998. Det kunne ha blitt med det. Men det skulle det vise seg at Karsten bare var begynnelsen.

KAJA

Under intervjuet med Nina og Tom kom det fram at de ønsket seg et barn til. Jeg lurte på hvordan det skulle gå til. Jo, det fantes muligheter, ikke i Norge men i utlandet. Laboratorier hvor man lager jentebabyer "på bestilling" til familier med alvorlige arvelige sykdommer i slekten. Blant dem var Sahlgrenska Universitetssjukhuset i Gøteborg, som samarbeider med Rikshospitalet her hjemme.

Er du journalist, kan du ikke unngå å gripe en slik sak begjærlig. Selvfølgelig spurte jeg om å om å få skrive om denne helt enestående menneskelige og medisinske begivenheten.

Nina og Tom ville tenke på det. Det gjorde de. Vi snakket mye sammen, til slutt svarte de ja. Vi skulle få følge dem hele veien. Fra første hormonsprøyte, til jentebabyen så dagens lys. De satte bare en betingelse: Hvis de mislyktes, ble det ingen historie å skrive om i VG.

Jeg visste at det var et sjansespill. Mulighetene for å lykkes med prosjekt "jentebaby" var ikke de aller beste. Etter å ha tatt kontakt med sjefsoverlege Lars Nilsson på Sahlgrenska, fikk jeg vite at de foreløpig bare hadde "unnfanget" fem-seks jenter ved hjelp av metoden, som var ny, og under utvikling.

Overfor sjefene mine på samfunnsavdelingen – den gang Jon Bones og Tom Bøe – argumenterte jeg med at historien er for god til ikke å prøve. De var enige. Dermed var ”prosjekt jentebaby” i gang. Godt var det at ingen av oss visste hva vi gikk til.

REDEGJØRELSE FOR ARBEIDET

25. januar 2000 tok jeg og fotograf Janne Møller- Hansen for første gang toget til Gøteborg og Sahlgrenska Universitetssjukhuset. I løpet av en uke var vi med på Ultralyd, ”eggplockning” (som det heter på svensk), kjønnsbestemmelse, og innsetting av to befruktede jenteemner. En prosess som hele tiden har dramatik og spenning i seg.

Vi var nesten like oppspilte og nervøse som ekteparet selv. Men 17 dager senere kom den første nedturen. Nina var ikke gravid. Det skulle bli flere nedturer, først og fremst for hovedpersonene – familien Skogseth. Men unektelig også for VG-teamet.

Fem ganger fulgte vi Tom, Nina og Karsten til Gøteborg. Fire ganger deltok vi i hele prosessen - med negativt resultat. Den ene gangen fant laborantene ingen jenteegg å sette inn. Skuffelsen var enorm. Stemningen depressiv. Vi var med på oppturer og nedturer. Gang på gang.

Det skulle ta fem forsøk og nesten to år før Nina ble gravid. I løpet av denne tiden skrev jeg over 1300 linjer med nitide notater fra turene til Gøteborg og Mandal. Hovedpoengene fra alle samtaler med Nina og Tom og med sjefsoverlege Lars Nilsson ble skrevet ned. Janne tok hundrevis av bilder. Vi dokumenterte alt fra gledesscener som viste seg å være alt for premature, til graviditetstester som viste negativt resultat. Vi skrev og knipset, uten å vite om det vi gjorde noensinne kom på trykk i avisen.

Og selv om vi etter hvert begynte å tvile på at ”prosjekt jentebaby” noen gang skulle bli virkelighet, hadde vi et motto: Så lenge Nina og Tom orker et nytt forsøk, skal vi orke også. For oss er det tross alt bare en jobb.

Før selve jobben startet hadde jeg lest det Nina hadde av sykejournaler for hånden. Underveis leste jeg litt faglitteratur. Jeg og Janne snakket dessuten mye med jordmødre, sykepleiere og gynekologer ved prøverørsenheten på Sahlgrenska.

Dette var ikke bare for å samle kunnskap, men like mye for å få innpass i miljøet, skaffe oss kontakter og best mulige arbeidsforhold. Vi møtte stor velvilje og åpenhet.

Deres motto var at Nina og Tom selv bestemte hvor nær de ville slippe oss inn på livet.

UTFORDRINGER

Det er flott å jobbe i en stor avis som har ressurser til å satse på en så krevende sak med et så usikkert sluttresultat. Det kunne bli en enestående artikkel. Men det kunne like gjerne bli null og niks. Vi kunne godt ha røket uklar med ekteparet Skogseth underveis. Det tar på å leve under konstant press i flere år med en journalist og en fotograf hengende på hjul. Det var en utfordring å unngå konflikter. En annen utfordring var å komme nær nok, men samtidig holde en viss distanse – for å beholde vår journalistiske frihet. Alle balanserte vi på stram line innimellom.

Det er flott å jobbe i en avis der sjefen tenner på alle plugger når du lanserer en god ide. Men i en avis og på en avdeling som lever og ånder for døgnets nyheter, kan det også være vanskelig å holde interessen og engasjementet oppe for et høytflyvende prosjekt som kanskje aldri lander. Det kan bli ensomt å holde koken. Og etter hvert må jeg innrømme at vi gikk stadig stillere i dørene når vi kom hjem fra Gøteborg uten noe særlig nytt å fortelle. Men hos sjefene fikk vi heldigvis fortsatt gehør for frasen: Vi kan jo ikke gi oss nå...

Apropos sjefer. Det hører med til historien at vi skiftet både leder og nestleder underveis. Helje Solberg ble ny sjef og gudmor for "prosjekt jentebaby" etter Jon Bones. Etter hvert etterfulgte også Bjørn Haugan vår tidligere nestleder Tom Bøe. Utskiftningen av sjefer var altså total. Men prosjektet vårt overlevde også det.

ARBEIDSMETODER

Det var ingen sofistikerte og banebrytende arbeidsmetoder eller kilder som skaffet oss historien om Kaja. Jeg tror jeg kan si det så enkelt som at saken var et resultat av godt gammeldags journalistisk håndverk. Jeg kan verken påberope meg et hemmelig dokument, bortgjemt i en utilgjengelig manuell postjournal, eller avanserte søk i fjerne databaser.

Det handler rett og slett om:

*Evnen til å lytte.

*Evnen til å kommunisere – snakke med folk.

*Evnen til å oppfatte – og tenne på en nyhet.

*Tålmodighet og utholdenhet.

*Og selvfølgelig – evnen til å formidle.

Jeg håper disse egenskapene aldri går av moten i journalistikken.

Noen vil kanskje hevde at vi har vært ukritiske i vår måte å angripe denne saken på. At den er for snill. For mye på intervjuobjektens premisser. For lite kritisk til moderne bioteknologi. Undertegnede har også skrevet mange kritiske artikler om moderne bioteknologi. Da jeg jobbet med saken om Kaja, slo det meg at jeg kanskje hadde vært for ensidig kritisk i min journalistikk.

Det er viktig å gå i dybden av og til for å finne hele sannheten.

Jeg kunne ha laget en overfladisk sak om sykehuset som lager jentebabyer på bestilling. I stedet ble det en sak om familien som får laget en jentebaby på bestilling for å unngå alvorlig arvelig sykdom.

De kritiske spørsmålene knyttet til en slik beslutning, har Nina og Tom fått, og svart på i saken.

SPESIELLE PROBLEMER

Da Kaja kom til verden 17. juni i fjor var det en fantastisk opplevelse – også for VGs team, som var med på hele fødselen. Men vi kom fort ned på jorden igjen. Mitt første og største problem da jeg skulle skrive saken, var å begrense meg. Selv om vi fikk sju VG-sider til rådighet, var det mye som måtte elimineres og kappes vekk. En smertefull og vanskelig, men viktig prosess.

Det hele ble mye lettere etter at vi i samarbeid med desk og fotodesk bestemte oss for hvilke bilder som skulle bære saken, og hvordan layouten skulle være. Da var det bare å skrive på mål, i harmoni med bildene. Egentlig gikk det forbausende greit.

KONSEKVENSER?

Newsfeaturen om Kaja fikk ikke de store samfunnsmessige konsekvensene. Jeg fulgte opp saken politisk i dagene etter. Men artiklene ble trykket ved inngangen til sommerferien, og skapte kanskje nettopp derfor ingen stor politisk debatt i Norge.

I Sverige derimot ble det en viss debatt etter at Aftonbladet plukket opp hansken VG hadde kastet.

Det jeg vet er at saken skapte ettertanke, gode leseropplevelser og økt kunnskap hos mange. Sjelden har jeg fått så mange mailer og henvendelser etter en sak. Mange takket meg for at jeg hadde laget historien.

Oslo 20.1.2003

Jorunn Stølan

Arbeidssted: Verdens Gang , Akersgt. 55, postboks 1185, Sentrum, 0107 Oslo, telefon 2000000

Privat adr.: Møllesvingen 34, 0854 Oslo, telefon 22182080